

Postimehes 1904 ilmunud Soriküla kooliõpetaja Peeter Friedrich Kõiv'u kirjeldus põhjakaukaaslaste saatmisest sõtta. Eesti asundustest juttu ei ole. Põhja-Kaukaasia: Batalpašinsk (praegune Tšerkessk). Jekaterinodar (nüüd Krasnodar). Nevinnomõssk. Digiteeris A. Aule, kirjaviis muutmata.

Postimees (nr. 93), 27. aprill 1904, lk. 3

Kaukasiast. Mäemehed sõjateel. Jürikuu 5. päeval saadeti Kaukasiast esimesed kütid maa-pärisrahva seast sõjaväljale. Mehi võeti aulide (külade) suuruse järele wabatahtlistena wasta; kus aga wabatahtlisi ei leitud, sääl pidi loos appi tulema. Riided, hobuse, ja muud tarwitused pidiwad aulid omalt poolt meestele andma, kroonu annab ainult sõjariistad. — Selsamal päeval sõitsin ma Batalpashinskisse. Tee ääres jutustas mulle tatarlane, et ka nende mehed juba „laagrisse” läinud. Kõik olla meestel aulide oma, pääle „nende” — siin juures näitas ta õla pääle — mida nemad ise teha ei osata. Mees näis jutustuse juures isegi nagu poole pääd pikemaks kaswama. „Keiser on meile kirjutanud ja palub abi”, lõpetas jutukas tatarlane oma seletust ...

Batalpashinskis sain just oma silmaga Kaukasia pärisrahvast näha, sõjamundris ja meeles. Esimest korda kandsiwad nad Wene walitsuse all seda ülikonda. Batalpashinskisse sisse sõites nägin mäeweerul rahwahulka ja ratsanikku liikuma: siit saadeti mägedepoegi teele Jekaterinodari poole. Sõjamuusika mängis, rahwas laulis ja hõiskas, tulised mägedepojad istusiwad oma tuliste loomade seljas — walmid teele tõttama ... Nende ümber keerlesiwad aulide wallawanemad, kassameistrid ja muud, kes lahkunutele wendadele tarwitusi oliwad tulnud ostma, nagu saapaid, burkaid (mantlid) j. n. e., pääle selle weel palju teisi, les lahkujaid jumalaga jätma tõtanud. Missugune tore waade, missugused toredad, kärmed ja elawad ratsutajad! Järsku mäekallast, kust meie hädawaewal sammudes alla peame kõmpsiwa, kihutab mägede poeg oma kerge, walge ratsuga tuhat nelja allapoole, nagu tahaks ta isegi osawat Wene kasakat sellega narrida, pilgata. Nõnda traawiwad nad mõned minutid läbisegi, siis aga antakse märk ja tulised ratsanikud kirjutawad linnukiirusel teeb mööda Newinnomõskaja poole teele — wahest igawesti Kaukasia mägesid ja orgusid jumalaga jättes.

Muusika mängib, ametnikud ning rahwas karjuwad hurra. Aegamööda pöörwad kõik koju tagasi, ja mõnegi saatja silmas on pisaraid näha; kuid mitte mägede-elanikud ei ole need ärdasüdamelised, waid wenelased. — Aulidest kokkutulnud ratsaliste rong liigub linna poole. Siin on enamasti need, kelledel luba on sõjariistu kanda, ning nii on rong mõne toreda kasakarügemendi nägu: hobustel on hõbetatud sadulad ja valjad, peremeestel sedasama karwa põueodade tupid ning patronite-toosid. Hobused sammuwad tasa, mehed istuwad mõttes ... Mis nad küll peaksiwad mõtlema? Alles aastakümnete eest waritsesiwad nad siin ja sääl Wene kasakaid, ja nüüd — ons see unes wõi ilmsi — astuwad nad ise nendega ühes wälja — endise waenlase ridadesse.

P. Fr. Kõiw.